

מראי מקומות- קידושין י"ח

בשאר יציאות. **וברש"י** כ' דאם "רצתה" לצאת בא' מאלו בלא גט תצא, והעיר בשיעורי ר' שמואל (ערה) דלכאו' אי"ז תלוי ברצונה, דעל כרחא יוצאת, ועמש"כ שם דאם תרצה, אז היא תשאר שם משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ואם בעלה, ע"כ כוונתו לקידושין רגילים (וגם צריך עדים על ריצוי האב, אלא דהק' דאם ייעוד נישואין עושה, א"כ כבר יצאה מרשות אב, ושוב א"א לה להתקדש עד שתעשה גדולה, והניח בצ"ע).

בגנבתו ולא בכפילו- פרש"י, אם יש לו לשלם הקרן ולא הכפל. והק' המקנה, א' למה לא פרש"י כפשוטו, דאין לו לשלם כלל, אלא דשוויתו הוא כמו הקרן והכפל, וא"כ אינו נמכר כלל. ב' מהכ"ת דהדין כן, אולי יכול הנגנב לקבל הממון בשביל הכפל, ולמוכרו בשביל הקרן. ותי' שהי' קשה לרש"י, דכיון דדרש"י בגנבתו ולא בזממו, א"כ הוי עדות שא"א יכול להזימה, וא"כ בשלמא לגבי הקרן, דדין ממון יש לו, דאי"צ דרישה וחקירה, ואי"צ עשאאלה"ז, שפיר שייך למוכרו, אבל לענין כפל, דצריך עשאאלה"ז, א"כ למה צריך מיעוט בכלל, הא אין שייך להזימה, וא"כ פשוט שאינו יכול למוכרו בשביל הכפל. וע"ז תי' רש"י דמיירי שיש לו ממון בעד הקרן, וא"כ ה"א דמשלם הכפל מממון שיש לו (דזה שייך הזמה, דיכולים לשלם), וימכור בשביל הקרן, קמ"ל [וצע"ק מהו הקמ"ל, הרי לכאו' באמת אי"ז קיום של גנבתו ולא בכפילו, דבאמת מוכרין אותו בשביל הקרן, וצ"ל שאין מוכרין אותו במקום שיש כפל, וצ"ע].

כאן בגניבה א' כאן בב' גניבות- פרש"י, דבגניבה א' יכול לימכר רק פעם א', אבל לב' גניבות יכול לימכר ב' פעמים. והק' תוס' דהא כמאן הוא, דלת"ק דברייתא נמכר וחוזר ונמכר (לגירסא דידן, וכן גרס רש"י) אף לגניבה א', ולר"א אינו נמכר כלל. ולכן פי' תוס' דנמכר ונשנה בגניבה א' דוקא, אבל בב' גניבות אינו חוזר ונמכר, וכרבנן דברייתא. וכ' התוס' רי"ד (בפרש"י) דאף ר"א מודה דנמכר פעם א', דאל"כ אין לך ע"ע שנמכר בגניבתו

(א) כי ירושה לעשו- כ' היעב"ץ דהה"א של הגמ' סבר דאבות הי' להם דין בני נח, ולפי מאי דמסיק נמצא דמאברהם ואילך יש להם דין ישראל. ומכאן הק' הרמב"ן על התורה (ויקרא כ"ד, י') על שי' הצרפתים, דס"ל דקודם מתן תורה הי' לכלל ישראל דין בני נח, דהא מבואר כאן דלא מסקינן כן.

(ב) ודלמא ישראל מומר שאני- הק' הרש"ש, הרי עשו לקח נשים מבנות כנען, וקיי"ל דולדה כמותה, וא"כ אינו בנו ליורשו, אף אם עשו ישראל הי'. ותי' דודאי גירין קודם שנשאן, שהרי הי' רוצה להראות את עצמו לפני יצחק להולך ישר. ובאמת כל קו' רק לשי' הרא"ש שהבין שראיית הגמ' הוא מהא דעשו הוריש לבניו את הר שער, אבל מרש"י על התורה (דברים ב', ה') משמע שפי' דירושה נתן לעשו היינו מאברהם, ולפ"ז אי"ז ק' כלל.

(ג) מהו דתימא לא ליבטלה הילכתא מינה, קמ"ל- פי' השיטה לא נודע למי, "ובסוף שש או ליובל נכפי' למכתב לה גיטא", דהיינו דודאי לא ס"ד שאינה צריכה גט, דהא אשת איש היא, אלא דס"ד דלאחר שש יהי' לה דין יציאה להכריח בעלה לכתוב לה גט. אבל רש"י פי' דה"א דלא תהי' צריכה גט, אלא יוצאה ממילא בלא כלום. ופי' הריטב"א "כיון דהני קדושין לא דמו לקידושין דעלמא דהא הוו בע"כ דאב, ודכותיהו בעלמא לא הוו קידושין כלל, והכא גזה"כ הוא דמהני וכיון דכן אין לך בו אלא במה שאמרה תורה, ותצא כהלכותיה דומיא דאמה העברית דעלמא, קמ"ל". ועדיין יש לע', עכשיו דקמ"ל דלא אמרי' כן, האם אמרי' (בפרט לרש"י) דחזר הגמ' לגמרי, ועכשיו הוי אישות רגילה, אלא דאף עכשיו אין אישות של האמה כמו כל אישות, רק דמ"מ אין לה דין יציאת שש. ושמעתי ממו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א לציין לזה מש"כ הרמב"ם (מלכים ד', ד') "אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העברית בלבד אחר ייעוד", אלמא דס"ל דאין אישות של ייעוד כשאר אישות, אפי' למסקנא דאינה תצא

יכולה להתחייב ע"י כתיבת השטר, וא"כ ע"כ האב הוא המתחייב, ודברי רש"י צ"ע. וע"ש עוד שנתקשה בעיקר דין גרעון כסף ע"י הבת עצמה, דהביא שהאור שמח דייק מלשון הרמב"ם דהיא עצמה יכולה לגרע מפדיונה, ואיך זה מהני, (א) איך תקנה עצמה בקטנותה, (ב) איך הקנה להאדון המעות. וכ' האור שמח דמה שהיא קנאה עצמה, היינו מדין דעת אחרת מקנה אותו, אבל הק' ר' שמואל ע"ז, דהא מהני אפי' בע"כ של האדון ומה שייך בזה דעת אחרת מקנה [ואולי מדין תליוהו חבין מהני], ולכן הוא פ"י דאינה צריכה לזכות בעצמה, אלא כיון שע"י מעשה גאולה פקע העבדות, ממילא היא זוכה בעצמה. ולענין הקנאת הכסף להאדון, כ' האור"ש דכיון דהעבדות הו"ל כמלוה שיש עלי' משכון, והגרעון הוא בגדר פרעון המלוה, ממילא גם קטנה יכולה לפרוע, שהרי גם קטן יכול לפרוע חוב אביו. ותמה ע"ז הגר"ש, דזהו דוקא בנכסים משועבדים, שכבר יש להבע"ח זכות בהם, אבל הכא, אין להאדון שום זכות בממונה, וא"כ איך היא תקנה לו, ולכן דחק הגר"ש לפרש בכוונת הרמב"ם דבאמת רק האב יכול לגרע מפדיונה, ולה אין שייך, וצ"ע.

(ח) א"ה, ע"ע נמי נכפינהו לבני משפחה וכו'. הק' הריטב"א, הא קיי"ל דנמכר לישראל אינו נגאל ע"י קרובים, וא"כ מה שייך לכופם ותי' דכופם ליתן לו ממון לפדות עצמו [ולכאור' ה"י שייך לומר דלפי מה שהבאנו מהתור"י לעיל (ט"ו) דגם בנמכר לישראל יכולים הקרובים לגואלו, רק דנתמעטו מהמצוה, א"כ ק' מיושב כפשוטו. אבל ק', דגם התור"י כאן הק' ותי' כהריטב"א, וצ"ע]. עוד הק' הריטב"א לפנ"ז, דאם הקרובים לא חשו לפגמייהו, למה אנו חוששין בשבילם, ותי' דמיירי שהיו קרובים עניים ועשירים, א"נ שהיו עשירים שהיו רוצים לפדותו ועשירים שלא היו רוצים, ובזה חי' דכופין אותן לפדותו. עוד כ' ליישב ב' הקו', דכוונת הגמ' לומר דהקרובים יכולים לכופו לגאול עצמו אם יש לו, וממילא מיושב ב' הקו'. וע' בשיעורי ר' שמואל (רצא) שהעיר על הא דהק' הריטב"א רק אהא דהק' הגמ' מע"ע, ולא ממה דכופין האב לפדות בתו, דאיך פודה בתו, הרי אין פדיון בקרובים, וביאר דמה דלא הק' כן הוא משום דס"ל כמש"כ המשנה למלך (עבדים

לעולם, שא"א לצמצם שיהי' ממכרו כנגד גניבתו לא פחות ולא יתר [ואולם לכאו' ק' לפרש כן ברש"י, דפ"י בהדיא בשי' ר"א דלא פחות ולא יותר, וצ"ע. גם יש לע' לפי התור"י איך מפרשים הא דאר"א ולא בחצי גנבתו, ולכאו' צ"ל דס"ל דהיינו דאינו נמכר לגנבתו לחציים, וצ"ע]. וע"ע בהמקנה דכ' דלכאו' יכול לקבל הנגנב העבד עד כדי כפל דמיו (דאין אונאה לעבדים עד כפל), או אפי' יותר מזה, דיכול למחול שאר הגניבה מלבד מה שהוא שוה למכירה, וא"כ שפיר שייך מכירה אף לר"א.

(ו) מאי ניהו, דכתבנא לי' שטרא אדמי', וכו'. לכאו' תמוה, לימא דכוונת הברייתא דנותנים להאדון כסף ממש, אלא דאף על כרחו פודין אותה ממנו. וכ' הריטב"א "דאילו בכסף בעל כרחו מאי איריא אמה העברי', אפי' בעבד עברי נמי [ומדויק בהגמ' דלא ה"י ק' עכשיו א"ה ע"ע נמי, אלא להלן בגמ', וכמש"כ מהרש"א], אלא ודאי לומר דכתיב לי' שטרא אדמי' בע"כ, ונפקא לן מדכתיב והפדה שמסייע בפדיונה, והיינו סיועו" (וכן משמע מרש"י דקו' הגמ' הוא שיהי' שייך בע"כ בעברי' דאין שייך בעברי', דכ' ה"ד בע"כ דעברי' טפי מעברי'). וכ' המקנה דרק באמה העברי' שייך שתהי' נפדית בכתיבת שטר אדמי', ולא בע"ע, אבל לא משום מש"כ הריטב"א, אלא ע"פ מש"כ הרמב"ן לעיל (טז), דמה דבעבד עברי' הדין הוא דגופו קנוי, היינו משום דגופו קנוי היינו דמותר בשפחה כנענית, וא"כ לכאו' באמה העברי' אין גופה קנוי, לפי שאין לה שום היתר לאיסורין. ועפ"ז ביאר המקנה, דהא כבר כ' הרשב"א דמה דאי' בע"ע דאי כתב שטר אדמי' היינו כסף, היינו רק להה"א דאין גופו קנוי, אבל למסקנא דגופו קנוי הוי כמו קידושין, דלא מהני בשטר אדמים. ונמצא דלדברי הרמב"ן זה שייך רק בע"ע, אבל באמה, דאין גופה קנוי, שפיר י"ל דכתיבת שטר אדמי' מהני, וא"כ שפיר י"ל דמה דאי' בברייתא דשייך פדיון ע"כ של האדון הוא דוקא באמה, ורק דק' לומר כן, משום דא"כ היינו כסף ממש.

(ז) דכתבנא לי' שטרא אדמי' - פרש"י, דאי לית לה גרעונה כתבי' לי' שטרא אדמי' ותתנם לי' כשתשיג ידה, ודייק בשיעורי ר' שמואל (רצ) דהיא המתחייבת את דמיה בשטר שתתנם לו כשתשיג ידה. ותמה, הרי היא קטנה, ואינה

שהוא מחודש חקר הגמ' דאולי עושה קנין גמור. אולם ביאר הגר"ש דאפי' אם נישואין עושה, ודאי אינו חופה, ולכן אף אם נישואין עושה, מ"מ אינו מתיר ביאה עד שיכניסנה לחופה, ועי"ז ביאר למה לא נקט הגמ' דזהו נפק"מ אם אירוסין עושה או נישואין עושה.

(א) **הכא בקידושין דעלמא קאי, וה"ק, כיון שמסרה אביה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה שוב אין יכול למוכרה- הק' הריטב"א**, למה לה להגמ' להאריך כולי האי, לימא "התם בקדושי דעלמא" ותו לא, ותי' משום דאיכא לאקשו"י, בשלמא אם בייעוד אדון מיירי, שפיר י"ל דכיון דכבר היא ברשותו, וזן ומלביש אותה, א"ש בבגדו בה, מלשון בגד, שפירש טליתו עליה, אבל בקידושין דעלמא, מה שייך בבגדו בה, דהא בקידושין דמקדש לה ליכא פרישת טלית, שהרי עדיין לא נכנסה לרשותו עד שימסרנה לו אביה לחופה, ולכן פי' דהגמ' ה"ק, דכוונת התורה דבבגדו בה היינו דכיון שמסרה למי שנתחייב בכסותה (כיון שנתחייב לישאנה), ונקט שארה ועונתה אגב כסותה, ולמ"ד דחיוב כסות מדרבנן, כוונת התורה הוא למי שדרכו לתת לה כסות.

ד', ב') דגאולת בתו אינו מדין גאולת קרובים אלא מדין גאולת עצמו (וכעי"ז הק' המהרש"א בשם הלחם אבירים, מהו הראי' מאמה לעבר, אולי דוקא באמה כופין להאב לגאול אותה, כיון שהוא מכרה, ותי' המהרש"א דכמו דכופין האב שלא הי' לו למכור בתו, כן כופין הקרובים שלא החזיקו ידו קודם שיבא לידי כך למכור עצמו).

(ט) **כיון שפירש טליתו עליה- לכאו' ק', שהרי פרישת טלית לכאו' אינה קידושין אלא חופה. וכ' התוס' רי"ד** שהוא מל' ופרשת כנפך על אמתך, ואי"ז לשון חופה, אלא גם קידושין נקראין כן, שמשעה שקידשה היא נקראת על שמו (אולם ע' בריטב"א שהבאנו להלן דמבואר דפרישת טלית אין שייך לקידושין). וכ' הרש"ש דמכאן יצא המנהג שמכסין הכלה בהינומא, וטוב שהחתן בעצמו יכנסה בבגדו. אולם כ' דנראה דכל פרישת הבגד הי' ביעוד דוקא, הואיל ועד עתה היתה לו לאמה, לכך הוצרך להראות אות שמעתה היא לו לאשה, ומכסה אותה בבגדו להורות ששניהן שוין, מתכסין בכסות א' כמנהג איש ואשתו. וע"ע בט"ז (יו"ד שמ"ב, א') שכ' דמה שמכסין ראש הכלה בשחרית מקרי חופה". וכ' הדגול מרבבה ע"ז, דכל זה רק אם החתן או שלוחו מכסה ראשה, אבל במדינות דנוהגין דצד הכלה מכבדין א' לכסות ראש הכלה, ודאי אי"ז חופה לכ"ע.

(י) **יעוד נישואין עושה או אירוסין עושה- הק' הפני יהושע**, מהכ"ת לומר שיהי' קידושין אלו שאני מכל קידושין ושיעשה גם נישואין (הרי הוא מקדשה בכסף, וכסף אינו עושה נישואין). ותי' דמכיון שהאב מסרה לרשות האדון, וביד האדון לייעדה, הרי"ז כאילו מסרה לחופה (וע"ש שצידד דאולי תי' זה תלוי באם מעות ראשונות לקידושין ניתנו או לא). ועוד תי' דמלשון הפסוק, שארה כסותה ועונתה לא יגרע, משמע דכבר חייב בדברים אלו, ששייכים לנישואין דוקא. והצד שאירוסין עושה, היינו דכיון שיעדה חייב לישאנה ולקיים שאר כסות ועונה. ובשיעורי ר' שמואל (רצג) ביאר דכיון דיעוד הוא דין קידושין מחודש, שע"י מעשה יעוד נהיית מקודשת, אף שהוא מדין קנין כסף, מ"מ כיון